

Utbildningsdepartementet

YTTRANDE

2022-10-25

Yttrande över betänkandet Utredningen fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning (SOU 2022:34)

Autism- och Aspergerförbundet överlämnar härmed sitt yttrande över rubricerade betänkande. Vi arbetar för att skapa bättre levnadsvillkor för personer med autism. Vår vision är ett samhälle där alla kan delta, där personer med autism möts med respekt och har bra livskvalitet genom hela livet. Förbundet representerar cirka 18 700 medlemmar och bland dessa finns personer med egen funktionsnedsättning, närstående och personer som är professionellt verksamma inom området.

Sammanfattning

Autism- och Aspergerförbundet välkomnar förslag som gör det möjligt att hitta flexibla lösningar i grundskola och gymnasiet som passar individens behov och ger alla elever chansen att fullfölja gymnasiet.

Vi ställer oss positiva till att utveckla användningen av yrkespaket på gymnasiets introduktionsprogram, men menar samtidigt att det är helt avgörande att noggrant ta reda på orsakerna till att eleven inte nått upp till kunskapsmålen i högstadiet, hur stödet fungerat och vad eleven har för kort- och långsiktigt mål för att kunna avgöra om det är yrkesprogram eller någon annan inriktning som passar eleven bäst.

Vi ställer oss också positiva till utredningens förslag gällande skyldighet att erbjuda avslutande vägledningssamtal när det finns risk att eleven avbryter sin gymnasieutbildning eller riskerar att inte nå examen, samt för alla elever som avslutar gymnasiesärskolan. Vi är även positiva till att utreda höjning av åldersgränsen för det kommunala aktivitetsansvaret då det vore gynnsamt för delar i vår målgrupp som av olika anledningar förlängt sin skolgång.

Vi är positiva att utredningen föreslår att en statlig utredning ser över det samlade behovet av stöd och elevhälsa inom komvux. Det är hög tid att elever på komvux ges samma rätt till särskilt stöd för att tillgodogöra sig utbildningen.

Vi ställer oss även positiva till de andra åtgärder som utredningen föreslår och välkomnar särskilt åtgärder för att öka kunskap om att ge stöd till elever med autism på gymnasiet samt att förutsättningar för att bedriva distansundervisning som särskilt stöd i gymnasieskolan ses över i syfte att utöka möjligheten för elever att få tillgång till detta.

Alla av utredningens föreslagna åtgärder behöver innefatta ökad kunskap om elever med autism. Autism är ett spektrum och förekommer på alla nivåer av intellektuell funktion och språkförmåga. et. Flickor med autism går dessutom fortfarande ofta under radarn. Elevhälsan behöver besitta fördjupad kompetens om anpassad kommunikation och pedagogik för elever med autism och ge stöd till lärare, elevassistenter, rektorer och annan personal i skolan. En grundkunskap måste dock finnas hos all personal eftersom alla som arbetar i skolan kommer att möta elever med autism.

Övergången mellan grundskolans olika stadier samt från högstadiet till gymnasiet är extra svår för många elever med autism. Vi skulle därför vilja se någon form av garanti för att säkerställa elever i behov av båda anpassningar och särskilt stöd inte ska riskera att falla mellan stolarna vid övergångar. Vi välkomnar även att den tillsatta utredningen Fler vägar till arbetslivet även ska se över hur godkänt-gränsen fungerar, då vi ser hur dagens skolsystem slår ut elever.

Något som också är värt att särskilt betona är att dagens skolmiljö inte alls är tillgänglig för elever med autism. Det bör finnas tydligare krav på huvudman att utforma tillgängliga skolmiljöer, det vill säga att skolmiljön ska fungera både pedagogiskt, socialt och fysiskt för alla elever. Principen om universell utformning ska följas vid ny- och ombyggnation av skolbyggnader.

Det faktum att det saknas officiell nationell statistik över hur det går för elever med autism i skolan gör att aktuella förslag inte till fullo kan utgå från en fullständig bild av hur det ser ut för elevgruppen. Vi har nu stor förhoppning till att pågående utredningen "Mer kunskap om barn och elever med funktionsnedsättning" inom en snar framtid leder till att statistik på aggregerad nivå tas fram. Det är nödvändig för att se mönster, utvärdera insatser för målgruppen och för att utveckla dessa. En kunskapskälla som idag finns att tillgå är de skolenkäter som Autism- och Aspergerförbundet regelbundet genomför. Skolenkäten 2022 visar att skolsituationen för barn med autism är allvarlig. Allt för många elever med autism når inte målen i skolan, frånvaron ökar snarare än minskar och stödet är inte tillräckligt och rätt anpassat. Läs mer om resultatet längre ner i yttrandet.

Kapitel 5 Om yrkespaket

Vi ställer oss positiva till att utveckla användningen av yrkespaket på introduktionsprogram då det behövs flexibla lösningar som passar individen, men vill samtidigt betona att det inte ska vara en lösning på att skolan misslyckas med att ge elever adekvata stöd under grundskolan och därmed inte har behörighet till gymnasiets nationella program. Det är också viktigt att göra det möjligt för elever som går ut högstadiet utan betyg i enstaka ämne att läsa in dem parallellt med gymnasiet, med stöd om det behövs, inte alltid per automatik hänvisa dem till introduktionsprogrammet.

Att öka kunskapen om alternativet yrkespaket och vad som skiljer sig mot ett nationellt yrkesprogram är viktigt för att göra det möjligt för elever och vårdnadshavare att göra ett aktivt val i de fall det är aktuellt. Även kunskapen om att det är möjligt att bygga på sin utbildning senare i komvux behöver förtydligas.

Såsom i all övrig gymnasieundervisning behöver utbildningen göras tillgänglig ur ett pedagogiskt, socialt och fysiskt perspektiv.

Då arbetsplatsförlagt lärande är en stor och viktig del av yrkespaketet är det särskilt viktigt att skolan har metoder för att elever i behov av extra anpassningar och särskilt stöd även får anpassad praktik. Det kan handla om anpassningar i antal dagar, arbetstimmar, utökad handledning och vilka sorts arbetsuppgifter som ska utföras. Läraren behöver informera handledaren på arbetsplatsen och hjälpa till med förberedelser. Uppföljningar behöver även göras löpande under pågående praktik med elev, lärare, elev och handledare för att vid behov kunna justera anpassningar.

5.6.5 Ökad tydlighet kring dokumentation och bättre förutsättningar för uppföljning

Som komplement till utredningens bedömning och uppdrag till Skolinspektionen och Skolverket vill vi även sända med behovet av att följa upp hur stor andel av dessa elever som har behov av särskilt stöd och åtgärdsprogram, samt hur det går för dem. Klarar de målet för yrkespaketet, om inte varför

och vad behöver åtgärdas? Leder yrkespaketet till arbete eller fortsatta studier eller annat, om inte vad kan göras åt det?

Kapitel 6 - 6 Underlätta övergångar mellan gymnasieskola och komvux

6.6.1 Skyldighet att erbjuda avslutande vägledningssamtal när det finns risk att eleven avbryter sin gymnasieutbildning eller riskerar att inte nå examen. Samt för alla elever som avslutar gymnasiesärskolan.

Förslaget är bra för att minska risken att elever faller mellan stolarna, men för att det ska göra skillnad för vår elevgrupp är viktigt att den som vägleder har förståelse för att insatsen behöver anpassas för elever med autism och att personen som ska vägleda eleverna har kunskap om vilka stödsatser som personer med autism kan ha behov av och har rätt till när de kommer ut i samhället.

Ett komplement till utredningens förslag är fastanställda mentorer som finns enbart till för att stödja elever med behov av extra stöd. Dessa mentor hjälper elever att strukturera upp skolgången, få förståelse för hur det fungerar i en klass och vad som förväntas av dem. De har även en viktig roll för minska risken för avbrott i studierna och förberedelse för tiden efter gymnasiet. De finns goda exempel på gymnasieskolor som har fastanställda mentorer för eleverna.

6.6.4 Stärkt stöd i komvux

Vi anser att det är positivt att utredningen föreslår att en statlig utredning ser över det samlade behovet av stöd och elevhälsa inom komvux. Vi anser att rätten till särskilt stöd för att tillgodogöra sig utbildning även ska gälla i komvux och att kunskapen om autism och behovet av universell utformning även behövs i denna skolform. Vi är positiva till att Skolverket ska se över befintligt kompetensutvecklingsinsatser och stödmaterial, men vill även se att de tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten uppdrar att ta fram kompletterande stöd där behov konstateras.

6.6.5 Behov av utredning av åldersgränsen för det kommunala aktivitetsansvaret

Vi är positiva till förslaget och tror att en höjd åldersgräns för det kommunala aktivitetsansvaret vore gynnsamt för delar i vår målgrupp som av olika anledningar förlängt sin skolgång. Det är en investering som lönar sig i längden.

Kapitel 7 Andra åtgärder – bättre förutsättningar inför gymnasievalet och större flexibilitet i vissa stödåtgärder

7.3.1 Bestämmelsen om studie- och yrkesvägledning ska förtydligas

Vi ställer oss bakom förslaget och tycker det är extra bra att det betonar att studie- och yrkesvägledning ska ske i samarbete med skolans andra professioner. Här vill vi särskilt lyfta in vikten av samarbete med specialpedagoger och arbetsterapeuter. Den som ger vägledning behöver även ha kompetens om autism eller se till att ta in den kompetensen samt att anpassa informationen så den når fram. Den som vägleder behöver även ha kunskap om vilket stöd som är möjligt att få vid kommande studier och yrkesliv.

7.3.2 Det behövs mer kunskap om stöd i gymnasieskola

Vi ställer oss till fullo bakom utredningens bedömning att Skolverket bör genomföra en kartläggning av de stödåtgärder som erbjuds i gymnasieskolan och se över förutsättningar för en regelbunden uppföljning. Samt att Skolinspektionen bör genomföra en kvalitetsgranskning av tillämpningen av stödbestämmelserna i gymnasieförordningen.

Generellt anser vi att de anpassningar och stöd som erbjuds elever på gymnasiet behöver individanpassas bättre och ges tidigare. Autism är ett spektrum och skillnader mellan olika individer är stora. Granskningen behöver se över hur arbetet med att individanpassa, utvärdera och justera stödet fungerar och vilka professioner som finns med i det arbetet. Även elevens och vårdnadshavarens delaktighet i utformandet av stödet är en viktig faktor som behöver följas upp.

Elever med autism har ofta sensoriskt överkänsliga till exempel när det gäller ljud, ljus och dofter. Hjärnan har inte förmåga att sälla bort intryck vilket får till följd att individen snabbt blir överbelastad och därmed utmattad. Autism innebär även begränsningar i förmågan till social kommunikation och socialt samspel, vilket gör att den ostrukturerade tiden såsom raster och lunch kan vara extra utmanande. Kompetens om autism kopplat till skola och lärmiljöer finns att inhämta från exempelvis Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM. En del skolor arbetar bra, men det finns stora variationer som måste fångas upp och åtgärdas. Vi anser att huvudmännen ska ha tydligt krav på sig att regelbundet inhämta kunskap från SPSM för att säkerställa likvärdigheten för elever med behov av stöd. Flickor med autism som grupp går fortfarande under radarn, här behövs särskilt kompetenslyft. Även tillgång på speciallärare och specialpedagoger och att kompetens om autism finns i alla led inom skolan behöver följas upp.

Något som kan påverka hur omfattande stödbehovet hos en elev är om skol- och lärmiljön utformats enligt principen om universell utformning eller ej. Detta vore intressant om Skolverket har med som en aspekt i sin granskning av om stöd ges och hur det fungerar.

Det lyfts i utredningen fram att ett område där stödet ofta brister är vid arbetsförlagt lärande. Här behövs ordentliga satsningar för att ge skolan större möjlighet att handleda och förbereda arbetsgivare för att ta emot elever med autism. Om denna erfarenhet fungerar bra stärker det elevens självkänsla och motivation till kommande arbetsliv. Det kan även bidra till att öka kunskap om autism och behovet av anpassningar på fler arbetsplatser.

Att inte gymnasiesärskolans elever får samma möjlighet till arbetsförlagt lärande på grund av begränsad tillgång till platser skapar inte likvärdiga villkor och möjlighet att förbereda sig för arbetslivet. Ökad möjlighet att få tillgång till personligt stöd på arbetsplatser kan vara en del av flera för att locka fler arbetsplatser att ge elever chansen.

7.3.3 Förlängd undervisning ska beslutas inom ett åtgärdsprogram

Vi ställer oss bakom utredningens förslag att det ska framgå av gymnasieförordningen att beslut om förlängd undervisning ska fattas inom ett åtgärdsprogram. Förlängd undervisning är en åtgärd som utgör särskilt stöd eftersom det krävs en pedagogisk bedömning samt att åtgärden kan vara varaktig och omfattande.

7.3.4 Förutsättningar för att bedriva distansundervisning

Vi är positiva till att utredningen vill se över förutsättningar för att bedriva distansundervisning som särskilt stöd i gymnasieskolan, i syfte att utöka möjligheten för elever att få tillgång till detta.

Autism- och Aspergerförbundet har länge drivit på att denna möjlighet ska vara mer flexibel för vår elevgrupp. Vi var positiv till lagändringen 2020 att distansundervisning användas som särskilt stöd vid dokumenterad medicinsk, psykisk eller social problematik. Men ser att möjlighet bör kunna vara ännu mer flexibel för vår elevgrupp eftersom distansundervisning undanröjer många hinder i skolmiljön och för en del möjliggör skolgången. Vi anser att alla elever inom de frivilliga skolformerna som så önskar bör få läsa en utbildning på distans och om det är lämpligt för eleven fortsatt på skola som hen tillhört, det kan möjliggöra för vår elevgrupp att kunna fullfölja gymnasieutbildningen. Distansutbildning som ges i form av särskilt stöd ska betraktas som vilket annat särskilt stöd som helst och därmed sättas in under så lång tid som det krävs. För vissa elever krävs sådant stöd under hela skoltiden. Det främsta måste vara att eleven når målen, inte på vilket sätt det sker.

Distansundervisning kan exempelvis passa många av de elever med autism som har regelbunden frånvaro i skolan, då frånvaron ofta är kopplad till vissa ämnen. Hur väl enskilda lärare lyckas anpassa sin undervisning stor roll för elever med autism. Ibland kan den bästa lösningen för en elev vara att ha distansundervisning i vissa ämnen men inte i andra.

Pandemin har tvingat oss att ställa om och nu finns ökad kunskap om att genomföra distansundervisning. Det är viktigt att bevara det alternativet för att möjliggöra skolgången, men avgörande är att metoden integreras väl och utvecklas för att passa elever med behov av särskilt stöd. Det får heller aldrig vara ett alternativ som sätts in för att den blir enklare för skolan än att ge rätt stöd på plats i skolan, barnets bästa ska självklart alltid vara utgångspunkten.

Det finns också farhågor med distansundervisning för vår målgrupp som behöver beaktas. Skolans förmåga att ge eleverna individuellt utformat särskilt stöd digitalt är helt avgörande. Det måste även finnas rutin och kunskap för att fånga upp psykiska måendet hos eleven som befinner sig i hemmet. Stöd från elevhälsoteamet måste även kunna erbjudas digitalt för dessa elever, kanske i kombination med hembesök. Det kan finnas en risk att dessa elever blir mer socialt isolerade med psykisk ohälsa som följd, att situationen hemma blir än tyngre och samspel med föräldrar och syskon påverkas negativt, sådant behöver följas upp noggrant. Det ställer också krav på hemmen och vårdnadshavarna som behöver tas i beaktande och synliggöras. En viktig aspekt är att inte alla elever har tillgång till lugn och ro i hemmet, tekniska förutsättningar och så vidare.

Dessutom behöver den kognitiva tillgängligheten av de digitala lärplattformarna generellt sett förbättras, och blir än mer angeläget för de elever som har alla undervisning på distans och via digitala verktyg.

7.3.5 Möjligheter att få undervisning i komvux som gymnasieelev

Vi ställer oss positiva till det förutsatt att det görs en individuell bedömning vilken miljö som lämpar sig bäst för just den eleven samt att behov av anpassningar och särskilt stöd erbjuds på samma vis som på gymnasiet.

Bakgrund skolsituationen för elever med autism

Autism- och Aspergerförbundets har under många år tagit fram egen statistik på skolområdet eftersom nationell statistik saknas. Resultatet bygger på svar från medlemmar som har barn i förskola, grund- och särskola samt gymnasiet och gymnasiesärskola.

Skolenkäten 2022 visar att endast 37 procent av eleverna når kunskapsmålen i svenska, engelska och matematik än tidigare. Samma nedslående resultat som år 2020. Det kan jämföras med att 44

procent nådde målen i både 2018 års och 2016 års skolenkäter. Av särskolans elever är det endast 34 procent som når kunskapsmålen.

Föräldrarna i 2022 års skolenkät uppger att 89 procent av eleverna får extra anpassningar eller stöd i skolan. Men 60 procent anser att deras barn inte får tillräckligt stöd i skolan. Av dessa får åtta procent inte något stöd alls, fast de behöver det. Hela 72 procent uppger att barn på mellanstadiet inte får tillräckligt stöd. Flickor som grupper sticker ut och får anpassningar i lägre grad.

Elever med autism behöver ofta stöd under hela skoldagen. På frågan vilket stöd barnet behöver uppger 67 procent att det behöver stöd i sociala situationer och 41 procent behöver stöd under hela dagen, tex även på fritids. Men hela 21 procent uppger att stöd inte alls ges utanför klassrumssituationen fast barnet behöver det.

För att kunna sätta in rätt stöd ska skolan kartlägga barnets behov och matcha dem med rätt insatser. Även här brister det. I vår enkät svarar 85 procent att skolan har kartlagt barnets behov, men bara 44 procent anser att skolan kartlagt behoven i tillräcklig grad och 13 procent att skolan inte gjort någon kartläggning alls.

Skolan är även skyldig att skapa ett åtgärdsprogram för alla elever med behov av särskilt stöd. Det är därför anmärkningsvärt att enbart 70 procent av föräldrarna uppger att ett sådant finns. 40 procent av dessa svarar dessutom att det stöd som finns dokumenterat i åtgärdsprogrammet inte fungerar tillräckligt bra.

Även frånvaro av andra orsaker än sjukdom och giltig frånvaro har ökat. 21 procent av eleverna med autism är frånvarande 40 dagar eller längre under ett läsår. 2020 var det 18 procent. Det kan även jämföras med 14 procent 2018 och 12 procent 2016. Det har alltså skett en fördubbling de senaste sex åren. Hela 30 procent av flickorna är frånvarande 40 dagar eller mer. Av de som haft mer än 20 frånvarodagar så har 56 procent haft en sammanhängande frånvaro av minst fyra veckor. Vad gäller den sammanhängande frånvaron så ligger könen jämnt. Orsakerna till frånvaron som lyfts i skolenkäten är bristande stöd under skoldagen, brister i anpassning av skolmiljön och att skolpersonalen har för låg kunskap om autism.

En ny fråga i årets enkät var om skolsituationen fungerat bättre eller sämre under pandemin. 34 procent uppgav att vissa delar i skolsituationen fungerat sämre under pandemin och 35 procent uppgav att vissa delar fungerat bättre. 35 procent uppgav att situationen inte förändrats. Som exempel på vad som fungerat bättre under pandemin nämndes exempelvis att det var mindre klasser då färre barn var på plats. En del lyfte även att distansundervisningen varit bra för att skapa arbetsro och lugn. Andra beskrev att det för eleven var svårt att få struktur på dagen och studera på egen hand de veckor skolan stängde. Sjukdom hos ordinarie personal skapade också oro och brist på rutiner i skolan.

Läs skolenkät 2022 i sin helhet: <https://www.autism.se/skolenkater>

Camilla Rosenberg

Minna Nyman Sabbadini

Förbundsordförande

Intressepolitisk utredare